

9. Магрицька І. Семантична структура і культурна мотивація весільних фразеологізмів у східнословобожанських говірках. *Діалектологічні студії. 2: Мова і культура* / відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. Львів, 2003. С. 182–193.
10. Магрицька І. Словник весільної лексики українських східнословобожанських говірок (Луганська область). Луганськ : Знання, 2003. 172 с.
11. Матеріали до фольклорно-етнографічної експедиції «Муравський шлях-97» / упоряд. М. Красиков та ін. Харків : ХДІК, 1998. 360 с.
12. Олійник М. Етнокультурна конотація фразеологізмів гуцульських говірок і способи її реалізації. *Діалектологічні студії. 2: Мова і культура* / відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. Львів, 2003. С. 182–193.
13. Творун С. Українські обрядові хліби: На матеріалах Поділля. Вінниця : Книга-Вега, 2006. 96 с.: іл.
14. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови. Луганськ : Альма-матер, 2005. 400 с.
15. Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського (з Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся). Київ : Наук. думка, 1974. 783 с.
16. Фольклорні осередки Харківщини / упоряд. К. Дорохова та ін. Харків : Регіон-інформ, 2002. 380 с.

УДК 811.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.7>

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА» В УКРАЇНСЬКИХ РОК-ПОЕЗІЯХ 2022 РОКУ

VERBALIZATION OF CONCEPT WAR IN UKRAINIAN ROCK-POETRY IN 2022

Запорожська Д.М.,

*orcid.org/0000-0002-7347-187X**вчитель української мови та літератури, зарубіжної літератури та англійської мови
Валківського ліцею імені Олександра Масельського*

У статті розглянуто концепт війна та засоби його мовного вираження у текстах українських рок-поезій С. Вакарчука, О. Скрипки, Ю. Саніної, І. Леню, О. Михайлюти (Фагота). Досліджено тексти створені в період воєнних дій на території України. Наголошено на актуальності проблеми війни та універсальності концепту «Війна». У роботі проаналізовано мовні та стилістичні засоби, які використовують рок-поети для репрезентації індивідуальної авторської картини світу. Основним вербалізатором досліджуваного концепту ВІЙНА є лексеми «війна», «бій», використані у метафоричних контекстах, через антонімічні поняття «війна», «зброя», «перемога», «поразка», «воля», «неволя». Концепт ВОЛЯ репрезентується через лексеми «воля», «вільний». Нескореність та непохитність репрезентується в досліджуваних текстах через метафору «скеля». Семантична площина ВІЙНА-ЛЮДИНА репрезентується в лексемах: ворог, боєць, воїн. Поширеним у текстах воєнного часу є опозиційні концепти – концепт ВОРОГ та концепт Воїн-Захисник. Концепт Ворог довершується порівняннями, етнонімами, метафорами, лексемами з негативною конотацією. Концепт Воїн-Захисник виражається через лексему «вояки» та увиразнюється постійними епітетами, порівняннями та закличками. Наявна воєнна термінологія та назви зброї подаються авторами рок-поезій у власних інтерпретаціях. Поширеним явищем є лексеми «Україна», «країна», «ненька», урбаноніми та топоніми, вжиті у патріотичних висловах, гіперболізованому метафоричному контексті. Лексика на позначення власних назв є широкоживаною адже вони є маркерами повномасштабної війни. У рок-поезії використовуються назви населених пунктів, де тривають запеклі бої, які зазнали масштабних руйнувань, де наявні негативні наслідки та які стали символом трагедії для українців: Маріуполь, Бахмут, будівельні споруди, внаслідок руйнування яких загинуло багато людей: «Азовсталь». Авторське бачення війни відтворюється через оксюморон, метафору та паралелізм. Звертання до Бога та Діви Марії теж є особливістю текстів цього періоду.

Ключові слова: концепт «війна», рок-поезія, топонім, метафора, оксюморон, епітет.

The article considers the concept WAR in rock-poetry of S. Vakarchuk, O. Skrypka, Yu. Sanina, I. Len`o, O. Myhailuta in 2022. Linguistic and stylistic means which verbalize this concept are described. A linguistic analysis of rock-poetry has been carried out.

The relevance of the problem of war and the universality of the concept «war» are emphasized. The work analyzes linguistic and stylistic means used by rock poets to represent the individual author's picture of the world. The main verbalizer of the studied concept of WAR is the lexemes «war», «battle», used in metaphorical contexts, through the antonymous concepts of war, weapon, victory, defeat, will, involuntary. The concept of WILL is represented by the lexemes volya, free. Invincibility to the enemy and steadfastness is conveyed through the metaphor of a rock. The semantic plane WAR-MAN

is represented in lexemes: enemy, fighter, warrior. Common in wartime texts are oppositional concepts – the ENEMY concept and the Warrior-Defender concept. The concept of the Enemy is completed by comparisons, ethnonyms, metaphors, lexemes with a negative connotation. The concept of Warrior-Defender is expressed through the lexeme «soldiers» and expressed through constant epithets, similes and appeals. Military terminology and names of weapons are provided by authors of rock poetry in their own interpretations. The lexemes «Ukraine», «country», «Nenka», urban names and toponyms, used in patriotic expressions, in a hyperbolized metaphorical context, are a common phenomenon. Vocabulary for proper names is widely used because they are markers of a full-scale war. Rock poems use the names of target points where fierce battles are ongoing, which have undergone large-scale destruction, where there are negative consequences and which have become a symbol of tragedy for Ukrainians: Mariupol, Bakhmut, construction structures, as a result of the destruction of which many people died: "Azovstal". The author's vision of the war is reproduced through oxymoron, metaphor and parallelism, appeal to God is also a feature of the texts of this period.

Key words: concept WAR, rock-poetry, toponym, metaphor, oxymoron, epithet.

Постановка проблеми. Проблема існування війни завжди була актуальною для людства і розглядалася галузями наук про людину. Особливо актуальним це питання стало в ХХ столітті, коли суспільство пережило дві світові війни. Але ця тема характерна і для ХХІ століття, адже в наш час у всьому світі тривають збройні сутички і, на жаль, територію нашої держави це теж не обминуло. Концепт «війна» є основним універсальним, він наявний у всіх мовах та культурах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепт «війна» був об'єктом багатьох лінгвістичних досліджень, підтверджують це праці зарубіжних та вітчизняних науковців: О. Гоменюк, С. Богдан, В. Єфименка, О. Колесника, Дж. Лакоффа, Г. Яворської. Воєнні дії на території України привертають увагу журналістів, політиків, соціологів та науковців через це актуалізувалося вживання воєнної лексики.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясувати мовні та стилістичні засоби. Що використовуються для вербалізації концепту «війна» в творчості українських рок-поетів.

Концепт як предмет наукового дослідження висвітлювався в роботах Н. Арутюнової, А. Вежбицької, О. Селіванової, О. Кубрякової, Л. Лисиченко та інших. Концепт – це фрагмент знання, досвід особистості, що включає як мовну, так і позамовну інформацію [3, с. 11–14]. Чимало лінгвістів вважають, що концепт – то оперативна змістовна одиниця ментальної системи, відображена в людській психіці та позначена словом, отже, це одночасно слово-знак, його значення, ідея, смисл, зовнішня та внутрішня форма, поняття тощо [2, с. 98]. Тобто саме концепт формує індивідуальну авторську картину світу в художньому творі через естетичні доміанти письменника.

Виклад основного матеріалу. Рок-поети завжди висловлювали свою думку стосовно історичних реалій і ніколи не залишалися осторонь подій у світі та своїй державі. А тому з початком війни на теренах України вони активно почали звертатися у своїх творах до цієї теми. Рок-поети

в своїх текстах конотують війну негативно через ситуацію в Україні, вони розмежовують війну, що пов'язана з обороною України та війну, що пов'язана з захопленням території їхньої незалежної держави.

Академічний словник української мови репрезентує такі значення лексеми «війна»: 1) «організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо»; 2) «стан ворожнечі між ким-небудь; суперечка; сварка з кимсь; боротьба» [4]. Основним вербалізатором досліджуваного концепту ВІЙНА є лексеми «війна», «бій», вжиті у метафоричних контекстах («*навіть бетон пахне військовою*», «*Тремтять сльози і бетон Цвітуть квіти мінних зон! Дихає війна Мамо, це не сон*») (ОЕ) та при відтворенні реалій сьогодення («*там на війні у нас краще мовчати*») (ТНМК), «*руки давно звиклі до бою*») (ОЕ).

Концепт ВІЙНА широко поширений у творчості рок-поетів через поточні події на теренах нашої країни і вербалізується через антонімічні поняття війна, зброя, перемога, поразка, воля, неволя.

Концепт ВОЛЯ репрезентується через лексеми воля, вільний, вжиті у метафоричних контекстах: «*Крик нового дня рветься на волю*», «*вільні уста стисли від болю*». Воля в рок-поезіях цього часу стає невід'ємною складовою життя людини, вона становить цінність, людина прагне до неї, але боротьба за неї завжди кривава і пов'язана з болем. Через образ птаха динамічно виражається концепт СВОБОДА: «*Йдемо до перемоги, злітаємо птахом*») (ВВ). Процес здобуття перемоги прискорюється через перехід від дієслова «йдемо» до лексеми «злітаємо». Прагнення свободи в цьому контексті постає як активна дія.

Нескореність ворогові та непохитність, впевненість у своїх силах передається через метафору «скеля»: «*А я стала скелею*») (Ю. Саніна). Надія на перемогу відображена в концепті Переможець: «*Я знову повернуся переможцем після бою*») (ТНМК).

В рок-поезіях наявна опозиція «свій-чужий», в якій простежується конфронтація та протисто-

яння українського та проросійського. Семантична площина ВІЙНА-ЛЮДИНА відображена в лексемах: ворог, боєць, воїн. Поширеними у текстах воєнного часу є опозиційні концепти – концепт ВОРОГ та концепт Воїн-Захисник. Концепт «ворог» відноситься до базових концептів, що є основою концептуальної картини світу. Ворог у рок-поезіях зображений динамічно, для персоналізованого сприйняття ворога використовується однина: «*ворог гарматами б'є*» (ОЕ). Ворог розглядається як звичайна людина з крові і плоті, але його образ репрезентовано в негативних контекстах, в яких гостро відчувається зневажливе ставлення. Такі образи доповнюються (довершуються) вживанням зооморфних порівнянь та етноніма «москаль»: «*валять москаля, а ті мруть як свині*» (ВВ), метафор: «*люди з кривавими руками руйнували храми*», «*Той, хто прийшов, проросте тут травою отруйною*» (Ю. Саніна). Концепт ворог нерозривно пов'язаний з руйнацією духовного та культурного надбання народу та насиллям.

Ворогів у рок-поезіях зображено демонізовано, карикатурно та довершено сатиричними відтінками в поєднанні зі словами з негативною конотацією: «*На паляницю, смачну полуницю Позарився демон, отримав по пиці*», «*Полізло зненацька, загине жваво*» (ВВ).

Концепт Воїн-Захисник відзеркалено через деталі доповнені влучними постійними епітетами «*вільні уста, серце і руки давно звиклі до бою*» (ОЕ) та порівняння та заклики надають додаткових відтінків значення: «*Ми горді, незламні, б'ємося як леви*», «*Єднаймося браття, серця наші вогневі*» (ВВ).

Лексема «вояки» є репрезентантом площини Воїн-Захисник та доповнюється в контексті епітетами: «*наші вояки ви мужні і сильні*» (ВВ).

Площина Воїн-Захисник репрезентується через метафоричний опис борця за свободу своєї держави, відтворений через синекдоху: «*Мое серце – сталь! Моя кров – Азов!*». Топонім Азов вказує, що йдеться саме про українця. В цих словах рок-поет подає узагальнений образ воїна захисника України.

Воєнна тематика і концепт «війна» вербалізується насамперед у воєнних термінах та назвах зброї, реалізованих у власне авторських інтерпретаціях: «*корабельні гармати не розіб'ють мою мрію*», «*ворог гарматами б'є*» (ОЕ), «*у тяжку годину стаємо стіною, берем Джewelіни*» (ВВ), «*Я не просила «рятувати» мене кулями*» (Ю. Саніна) (оксюморон), «*Поміняли мрії на приціл*» (реалії в контрастах).

Чимало номінативів, що використані в текстах цього періоду, вказують на місце дії. Серед них найпоширенішими є лексеми: «Україна», у патріотичних висловах («*Слава Україні! Героям слава!*») (ВВ), «моя країна» в гіперболізованому метафоричному контексті («*очі дитини моєї країни стали вмить дорослими*» (Ю. Саніна)), «*ненька*» («*ненька рідна у тяжку годину станемо стіною*»). Також автори використовують урбаноніми, назви населених пунктів, де тривають запеклі бої, які зазнали масштабних руйнувань, де наявні негативні наслідки та які стали символом трагедії для українців: («*Місто Марії*» (Маріуполь) (ОЕ), топоніми в метафоричних контекстах («*доки над гордим Азовом Сонце встає*») (ОЕ), назви будівельних споруд, внаслідок руйнування яких загинуло багато людей: «*Азовсталь*»).

Рок-поети відтворюють реалії життя під час війни через метафори та паралелізм: «*Небо гримить над Азовом, Ворог гарматами б'є*» (ОЕ).

Метафори та оксюморон допомагають відтворити власне авторське бачення війни. Через оксюморон війна зображується як боротьба добра і зла: «*Пишов туди (війна), де світло поділяється на чорне і на біле*» (ТНМК), метафора відображає жорстокість кровопролитної війни: «*вся земля почервоніла*» (ТНМК).

Рок-поети не полишають звертання до Бога у важкі часи: «*Боже, залиш мені трохи сил*» (Ю. Саніна). Гурт «Kozak-system» створив рок-поезію присвячену героям України, що боронили Маріуполь з назвою «Азов-сталь». Цей текст сповнено благання про заступництво в Діви Марії, що є покровителькою міста Маріуполь: «*Марія свята, ти їх збережи Мене не жалій – я вже на межі*». В рок-поезії на контрасті відображено настрої рок-поетів, поєднано примирення з неминучою долею та надію на подальше воскресіння: «*Тибачила все, тут Бога нема Тут тільки вогонь і свіжа зола... Не плач моя люба! Воскреснемо знов!...*».

Висновки. В сучасних умовах збройного протистояння між Україною та Росією концепт «війна» належить до базових і має розгалужену систему вербалізації, яка передає його своєрідність. Отже, концепт «війна» в індивідуально-авторській картині світу українських рок-поетів має розгалужене поле і містить авторські уявлення, які репрезентуються в різних смислах. Мовні репрезентанти концепту «війна» є оцінно маркованими і забезпечують емоційність, експресивність та мовну динаміку рок-поезій. Рок-поети послуговуються традиційними для української лінгвокультури та індивідуально-авторськими номінативними засобами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гоменюк О. Концепт «війна» в індивідуально-авторській картині світу Оксани Забужко (на матеріалі збірки «І знов я влізаю в танк...»). *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2018. №6. С. 21–26.
2. Ліщук Т. Концепт «людина» у працях вітчизняних науковців. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2014. Вип. 7. С. 97–103.
3. Селіванова О. Принципи концептуального аналізу. *Актуальні проблеми металінгвістики*. Київ, Черкаси. Брама. 1999, 356 с.
4. Словник української мови в 11 томах. URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення 11.07.2022 р.).

УДК 81:373.5.091.3

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.8>

«ЦІКАВЕ МОВОЗНАВСТВО» ЯК ВИБІРКОВА ДИСЦИПЛІНА У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ

“FASCINATING LINGUISTICS” AS AN ELECTIVE DISCIPLINE IN THE TRAINING SYSTEM OF “LANGUAGE AND LITERATURE TEACHERS”

Івасюта М.І.,

orcid.org/0000-0003-3762-598X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри історії та культури української мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті запропоновано опис вибіркової навчальної дисципліни «Цікаве мовознавство» для студентів спеціальності «Середня освіта (українська мова та література)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Обґрунтовано актуальність вивчення дисципліни з погляду забезпечення потреби в курсах, що становлять інтеграційну ланку між філологічними й психолого-педагогічними блоками навчальних предметів у професійній підготовці майбутніх учителів української мови та літератури. Мета курсу «Цікаве мовознавство» – збагатити теоретичні відомості студентів з основних розділів мовознавства цікавими фактами; ознайомити з найновішими досягненнями сучасного мовознавства з погляду їх застосування у практичній роботі вчителя-словесника, розвивати вміння використовувати цікавий матеріал з фонетики, графіки та орфографії, лексикології, фразеології, граматики сучасної української мови й мов світу, риторики, історії мови, етимології, загального мовознавства, створювати проблемні завдання, мовні ігри, загадки й парадокси, матеріали для конкурсів, вікторин, турнірів, брейн-рингів, квестів для уроків, гуртової та індивідуальної роботи з учнями. Досягнення мети забезпечить єдність між теоретичною підготовкою студентів і практичним застосуванням набутих у ЗВО знань, умінь і навичок під час роботи в закладі середньої освіти. Вивчення пропонованого курсу спрямоване на розвиток пізнавальної діяльності студентів, їхніх творчих здібностей для майбутньої фахової діяльності. «Цікаве мовознавство» – професійно зорієнтована вибіркова дисципліна, яка уможливить удосконалення мовної, комунікативної, лінгвокультурологічної та методичної компетенцій студентів-філологів, сприятиме розвитку вмінь застосовувати численні новації, пропонувати власні творчі ідеї і знаходити педагогічно ефективні рішення під час викладання української мови в закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: «Цікаве мовознавство», вчитель-словесник, середня освіта, мовна освіта, гурток з української мови.

The article presents a description of the elective academic discipline “Fascinating Linguistics” for students majoring in the field “Secondary Education (Ukrainian Language and Literature)” of the first (bachelor) level of higher education. The relevance of studying this discipline is proved in terms of meeting the need of the integrated courses between philological and psychological-pedagogical blocks of subjects in the professional training of the future Ukrainian language and Literature teachers. The aim of the course is to enrich students’ theoretical knowledge of the main branches of linguistics with the exciting facts and to introduce to them the latest achievements of modern linguistics in terms of their practical application by a Ukrainian language and Literature teacher. It also aims at developing the ability to use engaging material on phonetics, graphology and spelling, lexicology, phraseology and grammar of the modern Ukrainian language and other world languages, rhetoric, language history, etymology, general linguistics, in addition, to create problem-solving tasks, language games, riddles and paradoxes, contests and quizzes materials, brain-rings and quest lessons, extracurricular and individual students work. The unity between theoretical preparation of students and the practical application of the knowledge, acquired skills and abilities necessary for work at secondary educational establishments will ensure the achievement of the goal. The study of the given course aims to promote students’ cognitive activity and their creative abilities for upcoming professional use. “Fascinating Linguistics” is a professionally-oriented elective discipline that will enhance the linguistic,